

## חווית החליצה

עיינן במה שכתב רבנו בחיי והבכור שור על התורה דברים פרק כ"ה פסוק ט' דשרש ותועלת מצות חליצה הוא ליצור חוויה של בושח ובגידה אצל היבם וחוויה של קורת רוח מעינן נקמה אצל היבמה.

ועיינן בתוספות בדף ק"א ע"א דס"ד דיבם סומא פסול לחליצה. אבל למה יהיה סומא פסול. ונראה לפרש דחליצה צריכה להיות חווית בושח, ואינו דומה בושח השפוי הרואה את הרקיקה ואת הקלון לבושח הסומא שאינו רואה את הרקיקה ואת הקלון, ולפיכך ס"ד דסומא לא יוכל לחלוץ, שאינו יכול להרגיש הבושח הנצרכת בכדי לבצוע תהליך החליצה, ודו"ק. ועל פי זה יש להבין גם ההלכה המוזכרת בדף ק"ו ע"ב שהדיינים צריכים לראות את הרקיקה, ולא אמרי' כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, דאין זה שעור בדיינים שדיינים צריכים להיות בני ראייה, אלא ההלכה שצריכים לראות את הרקיקה היא הלכה בעצם תהליך החליצה, שצריך להיות תהליך וחוויה של בושח, וכל שלא ראו הדיינים ברקיקה ליכא הבושח הנצרכת, דאינו דומה המתבייש בצנעא למתבייש בפרהסיא.

ועיינן בבית מאיר שכתב שבתהליך החליצה אנחנו מבזים את יבמים, על אף שהם תלמידי חכמים, ומצריכים אותם לעמוד, ואין חולקים כבוד ליבמים תלמידי חכמים להושיבם, הואיל ובתהליך החליצה אנחנו כבר מבזים אותם ורוקקים בפניהם. וזה צריך באור, וכי משליכים אבן אחר הנופל, וכי מפני שבזינו אותם שחרית נבזה אותם ערבית? אלא ודאי הבית מאיר הבין דבושח היא חלק הכרחי מתהליך החליצה, וככל שנוסיף בבושח נוסף קיום במצות החליצה (בתנאי שהבושח תהיה קשורה לתהליך ומבוססת קצת בפסוקים, כגון בושח דהעמדה הקשורה לתהליך החליצה והמבוססת על הפסוק של **ועמד** ואמר), ומשום הכי אנחנו שפיר מבזים היבמים על אף שהם תלמידי חכמים ומצריכים אותם לעמוד, ודו"ק.

ועיין באחרונים (קובץ הערות סי' ע"ו אות ו', ומהרש"ם שהובא דבריו בקונטרס הערות של ר' אליקים קניגסברג שליט"א בעמוד קע"ח) שדנו אם יש שליחות לאשה בחליצה או לא, ורובם סבירא להו דאין שליחות לאשה. וצריך באור, דבשלמא אין שליחות להאיש, דכתיב וחליצה נעלו מעל רגלו, והרי בעינן גופו, והוי כתפלין ותפלה וכיוצא בהן דאין בהם שליחות הואיל ובעינן גופו, אבל למה אין שליחות לאשה. ועל פי הנ"ל י"ל דעיקרו של החליצה היינו שהאיש יחווה חווית בושא ושהאשה תחווה חווית נקמה, ובלא החוויות האלו ליכא מעשה חליצה, ואם כן חליצה הוי ממש כתפלין ותפלה, וכגון תפלה דבעינן חווית עמידה לפני מלך מלכי המלכים, וחוויה זו הויא מצוה שבגופו, והכי נמי בחליצה, המעשה והחוויה והמצוה שייכי דוקא בגופם של היבם והיבמה, ומשום הכי אין ניתנים לשליחות, בין מצד האיש ובין מצד האשה.

ועל פי זה גם יש להסביר שיטת הר"י מיגש שהובאה ברשב"א בדף ק"ב ע"ב, דחליצה בעי כוונת היבם והיבמה בכדי להתירה לשוק, וסגי בכוונת א' מהם בכדי לאוסרה לאחים, וחליצה בלא כוונה כלל לא מתירה לשוק ולא אוסרה לאחים, והרשב"א הקשה, דמאי שנא כששניהם לא כווננו, מאי שנא כשכוון א' ולא כוון הב', האיכא מעשה חליצה, והוה לן להשוות דיניהם. ונראה דהר"י מיגש סובר דבכוונת א' מהם איכא מעשה חליצה, דהיינו החוויה, כשהאיש מכוון איכא חווית בושא, וכשהאשה מכוונת איכא חווית קורת רוח, ומעשה חליצה זו אוסרה לאחים, אבל כששניהם לא כווננו, לית כאן חוויה, ולית כאן מעשה חליצה, ומשום הכי אין לנו אף לאוסרה לאחים.

ועל דרך זה יש לפרש מה שכתב הטור בחושן משפט סי' א' דכלי הדיינים הם מקל ורצועה מנעל ושופר, מקל ורצועה ושופר בכדי להעניש אנשים המסרבים לשמוע לבית דין, ומנעל לחליצה. וצריך באור, מה ענין של מנעל שאין תפקידו להעניש אצל מקל רצועה ושופר שתפקידם להעניש. (וגירסת רב האי גאון באמת השמיטה מנעל ממספר כלי הדיינים, ועיין בב"ח ובדרישה שם ובר' עקיבא איגר הובאו דבריו בספר פותח שערים עמ' ג'. ולכאורה בפשטות גירסת רב האי גאון השמיט מנעל מפני שאינו כלי הענשה.) ועוד צריך באור, למה הפסיק מנעל בין מקל ורצועה לשופר, לכאורה הוה ליה למנות כל

כלי ההענשה בהדי הדדי. וי"ל שחליצה נמי היא עונש להאח שבוגד באחיו לבלתי הקים לו שם, ומבייש את אשת אחיו שמסרב לקחתה, ולפיכך חולצים נעלו ורוקקים בפניו לביישו ביוש תחת ביוש. ועל פי זה שפיר הוא המנעל כלי הענשה, ושפיר נמנים תחלה מקל ורצועה גורמי צער פיזי ואחר כך מנעל עם שופר דתרוייהו הם גורמי צער חברתי.

התוספות בדף כ"ו ע"ב ובדף כ"ז ע"א כתבו שלפעמים החכמים הצריכו חליצה שאינה פועלת כלום, שאינה מפקיעה שום זיקה ואינה אוסרת את החולץ בקרובות חלוצתו. כגון שתי אחיות שנפלו בבת אחת לפני יבם משני אחים כל אחת צרתה עמה וחולץ היבם לאחת הצרות, דמדאורייתא חליצת הצרה פוטרת האחות, והחכמים הצריכו שהאחות תחלוץ, והחכמים גם אמרו שחליצת האחות אינה אוסרת היבם בקרוביה ואינה אוסרה בקרובי היבם. ויש לעיין למה הצריכו חכמים חליצה כזו. ונראה לפרש על פי מה שכתב רבנו בחיי והבכור שור ששרש ותועלת מצות חליצה הוא ליצור חוויה של בושה ובגידה אצל היבם וחוויה של קורת רוח מעין נקמה אצל היבמה. ואם כן מובן דאע"פ שהחליצה אינה פועלת כלום במישור ההלכה, מכל מקום היא פועלת מילוי תועלתה במישור החוויה. ודו"ק.

ועל פי זה אמר מו"ר רמש"ם רוזנצווייג שליט"א שיש להבין שיטת הרשב"א בדף ב' ע"א בשם הרמב"ן, דאמרי' כל שאין עולה ליבום אין עולה לחליצה אפילו במקום שאין עולה ליבום מחמת תנאי המשייר בגט, וכגון שנתגרשה מבעלה הראשון על מנת שלא תנשא לפלוני ושוב נישאת לאחיו של פלוני ושוב מת אחיו של פלוני בלא בנים, שאין עולה ליבום לפלוני מחמת תנאי ששייר בעלה הראשון בגיטה. וכן יש להבין שיטת התוס' בדף ל"ה ע"ב דאפילו במקום שאין עולה ליבום מחמת ספק, וכגון מעוברת שאסורה ליבמה דשמה היא אשת אח שיש לו בנים. וכן יש להבין שיטת הראשונים הנ"ל דאפילו במקום שאינה עולה ליבום מחמת נדר, וכגון שנדרה שלא ליהנות מיבמה. דלכאורה צריך באור הא בכי הני גווני אכתי איכא זיקה, והזיקה הוה לה לגרום להם שיצטרכו לחליצה. אלא די"ל דצורך חליצה הוה מחמת שהיבם הזניח את היבמה, ומשום הכי ראוי לו להתבייש וראוי לה להנקם ממנו ולביישו, וכל זה שייך דוקא כשהיבם מדעתו ומרצונו

מזניח את יבמתו, דאז הוא מבייש אותה בהזנחתו. אם היבם מוכרח להזניח מחמת תנאי המשייר בגיטה או מחמת נדר או מחמת ספק איסור דאורייתא, דאז אין בהזנחתו בושה להיבמה, אין ראוי לענוש את היבם ולביישו, וגם אין ראוי ליבמה להנקם ממנו, ומשום הכי אין עולה לחליצה.

מלבד חווית בושה ונקמה, יש חוויה אחרת – חווית התנתקות – שהיא יסודית לתהליך החליצה. התוספות בדף כ"ז ע"ב בשם הריב"ן כתבו דסלקא דעתה בגמרא דחליצת יבמה בעלת מאמר פוטרת צרתה בעלת גט, אבל חליצת יבמה בעלת גט אינה פוטרת צרתה בעלת מאמר. התוספות רבינו פרץ שם מקשים דאדרבה איפכא מסתברא. ונראה ליישב שיטת הריב"ן דא' מתועליות החליצה היא לייצור חווית ניתוק בין היבם והיבמה. א"כ כל זמן שהיבם והיבמה עומדים ומצפים להפגש ולהתייבם כלומר כל זמן שהם קרובים לביאה או חווית הניתוק מוחשית ורושמת עליהם יותר. והיינו המעליותא דחליצת בעלת המאמר, שרושמת עליהם רושם גדול, ומשום הכי ס"ד דחליצת בעלת מאמר הויה חליצה עדיפתא ופוטרת בעלת הגט. משא"כ כשהיבם והיבמה עומדים ומצפים מכבר להתנתק, וכגון שהיבם כבר נתן גט ליבמתו, אז חווית הניתוק אינה רושמת כל כך, ומשום הכי ס"ד דחליצת בעלת הגט היא חליצה גרועה ואינה יכולה לפטור בעלת המאמר.